

Άννα Αγγελοπούλου

Από τη Μακεδονία στη Ρωσία: εικόνες «σλαβοβουλγαρικής» ταυτότητας στο έργο του Rajko Žinzifon (1839-1877)

Ο Rajko Žinzifon (1839-1877) θεωρείται ως ένας από τους εκπροσώπους του βουλγαρικού εθνικού κινήματος κατά την περίοδο αμέσως μετά τον Κριμαϊκό πόλεμο (1856) και έως τη σύσταση του νέου βουλγαρικού κράτους (1877-1878), αφού συμπεριλαμβάνεται, λόγω των κειμένων του, στον κατάλογο των λογίων που συνέβαλαν στη γένεση της νεότερης βουλγαρικής λογοτεχνίας και την εκδήλωση της επονομαζόμενης «βουλγαρικής εθνικής αναγέννησης», της πνευματικής εκείνης κίνησης η οποία ανέδειξε, εξέφρασε και καλλιέργησε εθνικά αισθήματα στη συλλογική συνείδηση των Βουλγάρων¹. Η μακεδονική, όμως, καταγωγή και οι εικόνες για τη Μακεδονία, που αποτυπώθηκαν στα κείμενά του, είχαν ως αποτέλεσμα να του αποδοθεί και μία ξεχωριστή θέση ανάμεσα σ' εκείνους τους Μακεδόνας εγγραμμάτους, οι οποίοι, υπό την επίδραση του πανσλαβισμού, απαρνήθηκαν την ελληνική ταυτότητα και έγιναν φορείς της βουλγαρικής εθνικής ιδέας². Πιο συγκεκριμένα, θεωρείται ως «ένας από τους πρώτους ποιητές της Μακεδονίας», στους στίχους του οποίου για πρώτη φορά γίνεται λόγος για τη Μακεδονία και τα «πάθη» της³. Έτσι, ο Rajko Žinzifon συγκαταλέγεται μαζί με τους αδελφούς Dimităr

¹ Βλ. ενδεικτικά: B. Penev, *Istorija na novata bǎlgarskata literatura (Ιστορία της νέας βουλγαρικής λογοτεχνίας)*, τ.3, έκδ. Bǎlgarski pisatel (έκδ. Βούλγαρος συγγραφέας), Sofija 1977, σ. 471-517. P. Dinekov, *Vǎzroždenski pisateli (συγγραφείς κατά την περίοδο της εθνικής αναγέννησης)*, Sofija 1962, σ. 261-272. Ch. A. Moser, *A history of Bulgarian Literature, 865-1944*, Mouton, The Hague-Paris 1972, σ. 58-60. Em. Georgiev, *Ljulka na starata i novata bǎlgarska pismenost (Το λίκνο της αρχαίας και νέας βουλγαρικής γραμματείας)*, έκδ. Narodna Prosveta (έκδ. Εθνική Παιδεία), Sofija 1980, σ. 230-257. *Bǎlgarskata Vǎzroždenska inteligencija. Učiteli, sveštenici, monasi, hudožnici, lekari, aptekari, pisateli, izdateli, knižari, tǎrgovci, voenni. Enciklopedija (Η Βουλγαρική Διανοήση κατά την περίοδο της εθνικής αναγέννησης. Δάσκαλοι, ιερείς, μοναχοί, καλλιτέχνες, ιατροί, φαρμακοποιοί, συγγραφείς, εκδότες, βιβλιοπώλες, έμποροι, στρατιωτικοί. Εγκυκλοπαίδεια)*, επιμέλεια N. Genčev, Kras. Daskalova, έκδ. Petăr Beron, Sofija 1988, σ. 244.

² Τα περισσότερα κείμενά του-ποιήματα και άρθρα-έχουν αναδημοσιευτεί. Βλ. Rajko Žinzifon, *Sǎčinenija (Άπαντα)*, εισαγωγή-επιμέλεια D. Lekov, έκδ. Bǎlgarski pisatel, Sofija 1969, σ. 7-24 (στο εξής Rajko Žinzifon, *Sǎčinenija*) και R. Žinzifon, *Publicistika (Δημοσιεύσεις)*, επιμέλεια Cv. Undžieva, D. Lekov, Il. Konev, τόμοι 2, Sofija 1964 (στο εξής R. Žinzifon, *Publicistika*).

³ Ο ιστορικός της νέας βουλγαρικής λογοτεχνίας Bojan Penev σημειώνει χαρακτηριστικά για τον Žinzifon: «Ως ποιητής ο Ζινζίφοβ δεν είναι σημαντικός. Όμως στην ιστορία της νέας

και Konstantin Miladinov, τον Grigor Pärličev, τον Partenij Zografski, τον Kuzman Šarkarev στους κυριότερους εκπροσώπους της «βουλγαρικής εθνικής Αναγέννησης» στη Μακεδονία⁴.

Από τη μελέτη των βιογραφιών των παραπάνω προσώπων διαπιστώνουμε ότι η αφετηρία της ατομικής διαδρομή τους ήταν κοινή. Γεννημένοι, σχεδόν όλοι, στις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα σε ημιαγροτικές κωμοπόλεις και χωριά του ευρύτερου μακεδονικού χώρου της τότε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μολονότι ζουν τα παιδικά και εφηβικά χρόνια σε περιβάλλον που κυρίως ομιλούνται τα σλαβικά μακεδονικά ιδιώματα, θα έλθουν αρχικά σε επαφή με την εγγραμματοσύνη μέσω της εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας με τη φοίτηση στα επίσημα αναγνωρισμένα από τις οθωμανικές αρχές σχολεία της πατρίδας τους, που τότε ήταν μόνο ελληνικά. Η στοιχειώδης ελληνική παιδεία, που έλαβαν σε μια εποχή κατά την οποία ελάχιστοι ήταν οι εγγράμματοι στο μακεδονικό χώρο, εξασφαλίζει τη δυνατότητα να εργασθούν ως δάσκαλοι ή, εάν είχαν οικονομικούς πόρους, να συνεχίσουν τις σπουδές τους σε ανώτερα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα. Ωστόσο, παρά το ότι οι περισσότεροι από αυτούς αρχίζουν τη σταδιοδρομία τους ως δάσκαλοι της ελληνικής γλώσσας στα σχολεία των κοινοτήτων της Μακεδονίας, φέροντας ελληνικά ή εξελληνισμένα ονόματα, ανακαλύπτουν τις σλαβικές ρίζες της καταγωγής τους στο μεσαιωνικό παρελθόν της Μακεδονίας και γίνονται υπέρμαχοι της βουλγαρικής εθνικής ιδέας.

Έτσι, έρχονται σε σύγκρουση με τις τοπικές εκκλησιαστικές αρχές του Ελληνορθόδοξου Οικουμενικού Πατριαρχείου, επειδή αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για την εισαγωγή της σλαβικής γλώσσας των προγόνων τους στην εκκλησιαστική και εκπαιδευτική ζωή των κοινοτήτων όπου υπηρετούσαν ως δάσκαλοι, γλώσσας που θεωρούν και ονομάζουν ως βουλγαρική. Η συνειδητοποίηση της καταγωγής τους συμπορεύεται ταυτόχρονα με την αποδοχή της βουλγαρικής ταυτότητας που είχε ήδη αρχίσει να διαμορφώνεται από το βουλγαρικό εθνικό κίνημα υπό την επιρροή των

βουλγαρικής λογοτεχνίας πρέπει να του αποδοθεί μία σημαντική θέση: αυτός είναι ένας από τους πρώτους ποιητές της Μακεδονίας...για πρώτη φορά τα πάθη αυτής της περιοχής αντανακλώνται στους δικούς του στίχους. Στην ποίησή μας (δηλαδή τη βουλγαρική) για πρώτη φορά γίνεται διεξοδικά λόγος για τη Μακεδονία από τα ποιήματα του Ζινζίφοβ...». Βλ. B. Penev, *ό.π.*, σ. 471.

⁴ S. Radev, *Makedonija i Bălgarskoto Văzraždane v XIX vek* (η Μακεδονία και η Βουλγαρική Αναγέννηση), Sofija 1927, σ. 129-139. Αντ.-Αιμ. Ταχιάος, *Η εθνική αφύπνισις των Βουλγάρων και η εμφάνισις βουλγαρικής εθνικής κινήσεως εν Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1974 και του ιδίου, *The Bulgarian National Awakening and its Spread into Macedonia*, Thessaloniki 1990. Σπ. Σφέτας, *Η διαμόρφωση της σλαβομακεδονικής ταυτότητας. Μια επώδυνη διαδικασία*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 17-21.

κηρυγμάτων του πανσλαβισμού και των Σλαβόφιλων της Ρωσίας⁵. Οι εικόνες για το σλαβοβουλγαρικό πολιτισμό και παρελθόν που είχαν αποτυπωθεί στα κείμενα ρομαντικών Σλαβόφιλων επιστημόνων-φιλολόγων και ιστορικών κυρίως της Τσαρικής Ρωσίας, όπως για παράδειγμα στο έργο του Juri Venelin, συντελούν ασφαλώς κατά πολύ στη διαμόρφωση της σλαβοβουλγαρικής ταυτότητας⁶. Έχοντας ήδη έρθει σε πρώτη επαφή με τις ιδέες του σλαβικού εθνικού ρομαντισμού μέσα από διάφορους διαύλους επικοινωνίας στη Μακεδονία, κάποιοι από τους Μακεδόνες σλαβόφωνους θα οδηγηθούν για σπουδές στη Ρωσία με την οικονομική υποστήριξη των σλαβόφιλων κύκλων, οι οποίοι μετά την ήττα της Ρωσίας στον Κριμαϊκό Πόλεμο έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους Σλάβους «αδελφούς» της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας⁷.

Η περίπτωση του Rajko Žinzifon είναι ενδεικτική για την πορεία ενός νεαρού εγγραμμάτου ελληνικής παιδείας που ξεκινά από τη Μακεδονία για να καταλήξει στη Ρωσία, όπου, υπό την επιρροή του πανσλαβισμού και των Σλαβόφιλων, αποκτά σλαβοβουλγαρική ταυτότητα και αγωνίζεται με τα κείμενά του για την εθνική αφύπνιση της πατρίδας του. Γεννήθηκε το 1839 στα Βελεσά (σήμερα Veles της ΠΓΔΜ) και του δόθηκε το αρχαίο ελληνικό όνομα Ξενοφών, ενώ το επίθετό του πρέπει να ήταν Τζιτζιφής. Έλαβε τη στοιχειώδη εκπαίδευση στο ελληνικό σχολείο της πόλης Περλεπέ (σήμερα Prilep της ΠΓΔΜ) όπου δίδασκε ελληνικά ο πατέρας του Ιωάννης Τζιτζιφής⁸.

Ο πατέρας του, Ιωάννης (Ivan στη βουλγαρική βιβλιογραφία), γεννημένος στο Μοναστήρι (σήμερα Bitola της ΠΓΔΜ), φαίνεται ότι ήταν βλαχικής καταγωγής και

⁵ Για την επιρροή του ρωσικού πανσλαβισμού στους Σλάβους των Βαλκανίων και το ενδιαφέρον των Ρώσων σλαβόφιλων για αυτούς, βλ. B. H. Sumner, *Russia and the Balkans (1870-1880)*, Clarendon Press, Oxford 1937, σ. 56-80. Α. Διάλλα, *Η Ρωσία απέναντι στα Βαλκάνια. Ιδεολογία και πολιτική στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2009, σ. 107-137.

⁶ Η μελέτη του Venelin με τον τίτλο «Οι παλιοί και νέοι Βούλγαροι στις πολιτικές, εθνογραφικές, ιστορικές και θρησκευτικές τους σχέσεις με τους Ρώσους (1829) είχε σημαντική επιρροή στη «βουλγαρική εθνική Αναγέννηση» και τη διαμόρφωση σλαβοβουλγαρικής ταυτότητας. Για την επιρροή του Venelin και των πανσλαβιστών, βλ. S. Radev, *ό.π.*, σ. 100-101. B. Penev, *ό.π.*, τ.2, σ. 439-482. M. V. Pundeff, *Bulgarian in American Perspective*, Sofija 1993, σ. 17-18. N. Genčev, *Bălgarskoto Văzraždane (Βουλγαρική Αναγέννηση)*, έκδ. Jasen Panov-Hudožnik, Sofija 1995, σ. 173.

⁷ Για τον προσανατολισμό των Βουλγάρων και Σλάβων της Μακεδονίας προς τη Ρωσία για σπουδές, βλ. N. Genčev, *ό.π.*, σ. 164-166.

⁸ Για τα βιογραφικά στοιχεία του Žinzifon χρησιμοποιώ κυρίως την εισαγωγή του D. Lekov από το βιβλίο Rajko Žinzifon, *Săčinenija*, σ. 7-24 και τη μονογραφία του D. Lekov, *Rajko Žinzifon. Literaturno-kritičeski očerk (Ράικο Ζινζίφοβ. Λογοτεχνική-κριτική σκιαγράφιση)*, έκδ. Bălgarski pisatel, Sofija 1979.

είχε σπουδάσει στην Αθήνα. Ο Šarkarev⁹ υπογραμμίζει τη βλαχική καταγωγή του γιου και πατέρα Žinzifon και αναφέρει ότι δίδασκαν και οι δύο ελληνικά στο σχολείο της πόλης Περλεπέ¹⁰. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Šarkarev, μετά από περιπλάνηση ενός χρόνου στις σερβικές χώρες (Σερβία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, σερβικές χώρες Αυστρίας), έφθασε το 1856 στο Περλεπέ ο πρώτος εκπρόσωπος της «βουλγαρικής εθνικής αναγέννησης» στη Μακεδονία, ο D. Miladinov, ο οποίος εργάστηκε ως δάσκαλος των ελληνικών και συνεργάστηκε με τον πατέρα του Žinzifon για την εισαγωγή της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου διδασκαλίας. Στο πλευρό του Miladinov υπηρέτησε ως βοηθός δασκάλου και ο νεαρός τότε Ξενοφών Τζιτζιφής¹¹.

Την επόμενη σχολική χρονιά (1857-1858) ο Žinzifon, που ακόμα έφερε το όνομα Ξενοφών Τζιτζιφής, εργάστηκε ως δάσκαλος μαζί με τον D. Miladinov στο κοινοτικό σχολείο του Κιλκίς (Kukus στα σλαβικά)¹². Όπως μαθαίνουμε από επιστολή του D. Miladinov, ο Ξενοφών Τζιτζιφής αναχώρησε πρώτος στα τέλη Αυγούστου του 1857 για το Κιλκίς όπου θα δίδασκε τρεις φορές την εβδομάδα σλαβικά και τρεις φορές ελληνικά με την αλληλοδιδασκτική μέθοδο, ενώ λίγους μήνες αργότερα έφθασε στην πόλη και ο D. Miladinov¹³.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η συνάντηση του Žinzifon με τον D. Miladinov ήταν ίσως η σημαντικότερη καμπή της διαδρομής της σχετικά σύντομης ζωής του, αφού η επιρροή του Miladinov, που είχε ήδη αρχίσει τον αγώνα για την εισαγωγή της βουλγαρικής γλώσσας στην εκπαίδευση και την εκκλησιαστική λειτουργία των

⁹ Για το ρόλο του Šarkarev στη «βουλγαρική εθνική Αναγέννηση», βλ. Άννα Αγγελοπούλου, «Παιδεία και εθνικό κίνημα στη Μακεδονία: Η περίπτωση του Kuzman Šarkarev (1834-1909)», *Πρακτικά του Α΄ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου (29-31 Μαΐου 2009)*, Ελληνική Ιστορική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 173-188.

¹⁰ Για τις αναφορές του Šarkarev στη βλαχική καταγωγή του πατέρα και γιου Žinzifon, βλ. K. Šarkarev, *Za Vǎzraždāneto na bǎlgarštīnata v Makedonija. Materijali za istorijata na Vǎzraždāneto bǎlgarštīnata v Makedonija ot 1854 do 1884. Neizdani zapiski i pisma (Για την Αναγέννηση του Βουλγαρισμού στη Μακεδονία. Υλικό για την ιστορία της Αναγέννησης του Βουλγαρισμού στη Μακεδονία από το 1854 έως το 1884. Ανέκδοτες σημειώσεις και επιστολές)*, εισαγωγή-επιμέλεια του P. Dinekov, Sofija 1984, σ. 398-399.

¹¹ *Ο.π.*, σ. 399-401.

¹² Για τη συνεργασία του D. Miladinov με τον τότε νεαρό Ξενοφώντα Τζιτζιφή στο Περλεπέ και το Κιλκίς την περίοδο 1856-1858 όπου και οι δύο υπηρέτησαν ως δάσκαλοι τη βουλγαρική εθνική υπόθεση, βλ. *Ο.π.*, σ. 74-75, 174, 401-402.

¹³ Ο D. Miladinov αναφέρει την αναχώρηση του Ξ. Τζιτζιφή σε επιστολή με ημερομ. 25/08/1857, που αποστέλλει από το Περλεπέ προς τους αδελφούς Robev (σημαντικά μέλη της βουλγαρικής κοινότητας στο Μοναστήρι). Η επιστολή είναι γραμμένη στα ελληνικά, γιατί οι υπέρμαχοι του Σλαβοβουλγαρισμού ακόμα δεν γνώριζαν να γράψουν στα σλαβικά: Βλ. *Bratja Miladinovi-prepiska (Αδελφοί Μιλαντίνοφ. Αλληλογραφία)*, επιμέλεια Ν. Trajkon, έκδοση της Βουλγαρικής Ακαδημίας των Επιστημών (BAN), Sofija 1964, σ. 37.

σλαβόφωνων Μακεδόνων, συνέβαλε ουσιαστικά στη διαμόρφωση της σλαβοβουργαρικής ταυτότητας του νεαρού μαθητευόμενου δασκάλου¹⁴. Έτσι, με ενθάρρυνση του D. Miladinov¹⁵, ο οποίος του εξασφάλισε οικονομικούς πόρους μέσω των διασυνδέσεων που είχε με τη Ρωσία, ο Žinzifon βρίσκεται ήδη στα τέλη του 1858 να σπουδάζει στη Μόσχα, αφού, προηγουμένως, για σύντομο διάστημα, φοίτησε στη Θεολογική Σχολή της Χερσώνος στην Οδησσό όπου και γνώρισε τον G. Rakovski, έναν από τους σημαντικότερους εκπροσώπους του βουλγαρικού εθνικού κινήματος¹⁶. Λέγεται ότι με προτροπή του Rakovski άλλαξε τότε το ελληνικό όνομα Ξενοφών σε Rajko, όνομα με το οποίο συνήθιζε να τον αποκαλεί χαϊδευτικά ο μέντοράς του D. Miladinov, ενώ το επίθετό του εκβουλγαρίστηκε σε Žinzifon¹⁷.

Στη Μόσχα ο Rajko Žinzifon ζει στο περιβάλλον των νεαρών Βουλγάρων και Μακεδόνων σπουδαστών, κάποιοι από τους οποίους θα αναπτύξουν σημαντική βουλγαρική εθνική δράση και θα συμπεριληφθούν στους λόγιους του νέου έθνους. Κινείται, επίσης, στους κύκλους των Σλαβόφιλων, αφού με την οικονομική και ηθική υποστήριξη του σλαβοφιλικού ομίλου «Σλαβική Αγαθοεργός Επιτροπή» τελειώνει το τμήμα Ιστορίας και Φιλολογίας του Πανεπιστημίου της Μόσχας το 1864 και στη συνέχεια έως το τέλος της ζωής του προσπαθεί να εξασφαλίσει οικονομικούς πόρους εργαζόμενος σε βιβλιοθήκη, διδάσκοντας σε Γυμνάσια της Μόσχας ή παραδίδοντας κατ' οίκον μαθήματα και δημοσιεύοντας κείμενα¹⁸.

¹⁴ Ο Žinzifon μιλάει με θαυμασμό για τον Δημήτριο Μιλαντίνοφ και τον αδελφό του Κωνσταντίνο στη βιογραφία με τον τίτλο «Δημήτριος και Κωνσταντίνος Μιλαντίνοφ» που δημοσίευσε στη Ρωσία μετά το θάνατο των δύο αδελφών σε φυλακή της Κωνσταντινούπολης το 1862. Βλ. Rajko Žinzifon, *Săčinenija*, σ. 184-216.

¹⁵ Ο Δημήτριος Μιλαντίνοφ είχε ήδη στείλει τον μικρότερό του αδελφό Κωνσταντίνο να σπουδάσει στη Ρωσία. Ο Šarkarev μας πληροφορεί ότι κατά τη διάρκεια της περιόδου 1858-1859 ο Δημήτριος προσπαθούσε να στείλει όσο περισσότερα αγόρια από τη Μακεδονία μπορούσε για να σπουδάσουν στη Ρωσία. Βλ. K. Šarkarev, *ό.π.*, σ. 79.

¹⁶ Ο G. Rakovski ανήκει σε εκείνους Βουλγάρους εγγραμμάτους, που ενώ αρχικά είχαν λάβει ελληνική παιδεία, συνέχισαν τις σπουδές τους στη Ρωσία όπου, υπό την επιρροή του πανσλαβισμού και των σλαβόφιλων κύκλων, διαμόρφωσαν βουλγαρική εθνική συνείδηση και πρωτοστάτησαν στην κίνηση της βουλγαρικής εθνικής αφύπνισης και “Αναγέννησης”. Βλ. Σπ. Σφέτας, «Η εικόνα των Ελλήνων στο έργο του Βούλγαρου επαναστάτη και διανοούμενου Georgi Rakovski», *Πρακτικά του ΚΒ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου (25-27 Μαΐου 2001)*, Ελληνική Ιστορική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 351-357.

¹⁷ Rajko Žinzifon, *Săčinenija*, σ. 7-8 και Lekov, *ό.π.*, σ. 11-12.

¹⁸ Για τη ζωή και το έργο του Žinzifon στη Ρωσία, βλ. M. G. Smoljaninova, “Rajko Žinzifon v Rusija” (“Ο Ράικο Ζινζίφοβ στη Ρωσία”), *Makedonski Pregled*, 1(Sofija 1999), σ. 15-35.

Το καλοκαίρι του 1866 ταξιδεύει στην Οθωμανική Αυτοκρατορία για τρεις μήνες, επιχειρώντας προφανώς να αναζητήσει εργασία¹⁹. Επισκέπτεται την Κωνσταντινούπολη όπου συναντιέται με επιφανείς λόγιους της εκεί βουλγαρικής παροικίας (P.R. Slavejkon, T. Burmov) και στη συνέχεια περιηγείται σε μακεδονικές πόλεις, για να επιστρέψει τελικά το Φθινόπωρο στη Ρωσία και να εγκατασταθεί μόνιμα στη Μόσχα όπου λαμβάνει τη ρωσική υπηκοότητα²⁰.

Ο Žinzifon άφησε ένα αρκετά σημαντικό αριθμό κειμένων, κυρίως άρθρων και ποιημάτων, που ήδη από τα φοιτητικά του χρόνια δημοσίευε σε έντυπα των βουλγαρικών κοινοτήτων της διασποράς, όπως οι εφημερίδες «Makedonija» («Μακεδονία»), «Dunavska Zora» («Αυγή του Δούναβη»), «Svoboda» («Ελευθερία»), «Vek» («Αιώνας»), «Vreme» («Χρόνος»), «Bălgarska pčela» («Βουλγαρική Μέλισσα») και τα περιοδικά «Čitalište» («Αναγνώστηριον»), «Periodičesko Spisanie» («Περιοδικό»), «Bălgarski knižici» («Βουλγαρικά βιβλιάρια») κ.ά. Επιπλέον, δημοσίευσε άρθρα στο ρωσικό σλαβοφιλικό τύπο, κυρίως στην εφημερίδα «Den» («Ημέρα) του γνωστού Ρώσου Σλαβόφιλου Iv. S. Aksakov²¹.

Επίσης, κατά τη διάρκεια των σπουδών του, ο Žinzifon συνεργάστηκε με τους Βουλγάρους φοιτητές Lj. Karavelov, N. Bončev, K. Miladinov, K. Stanišev, G. Teoharov, V. Poponίe και άλλους για τη σύνταξη του βουλγαρικού περιοδικού «Bratski Trud» («Αδελφικό Έργο»), έντυπο που εκδιδόταν από τους «Μοσχοβίτες Βουλγάρους την περίοδο 1860-1862²². Στο περιοδικό αυτό συναντάμε κάποια από τα πρώτα άρθρα και ποιήματα που ο Žinzifon δημοσιεύει στη Ρωσία, καθώς και το μοναδικό διήγημά του «Prošetba» («Περίπατος»)²³. Ιδιαίτερα, το 4^ο τεύχος (1862) του περιοδικού συνδέεται με το έργο του Žinzifon, γιατί σ' αυτό δημοσιεύονται σχεδόν μόνο δικά του κείμενα, όπως το εισαγωγικό άρθρο «Dve dumi kām čitalite» («Δύο λέξεις προς τους αναγνώστες») και η ποιητική του συλλογή «Novobălgarska Gusla» («Νεοβουλγαρική Λύρα»), στην οποία συμπεριλαμβάνονται τα ποιήματά του

¹⁹ Αποτέλεσμα αυτού του ταξιδιού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία είναι ένα εκτενές κείμενο με τον τίτλο «Από τις σημειώσεις ενός περιηγητή στη Μακεδονία» που δημοσίευσε σε πέντε τεύχη ρωσικού περιοδικού μετά την επιστροφή του στη Μόσχα. Για το πλήρες κείμενο στο οποίο καταγράφονται οι εντυπώσεις του από την περιήγηση στη Μακεδονία, βλ. Rajko Žinzifon, *Săčinenija*, σ. 254-305.

²⁰ M. G. Smoljaninova, *ό.π.*, σ. 23-24.

²¹ Ο Žinzifon έγραψε τα περισσότερα άρθρα στα ρωσικά και τα ποιήματά του στη σλαβική μακεδονική διάλεκτο της πατρίδας του.

²² Κυκλοφόρησαν τέσσερα τεύχη του περιοδικού «Bratski Trud», τα τρία το 1860 και το τέταρτο το 1862. Βλ. D. Lekov, *ό.π.*, σ. 15-16.

²³ *Ο.π.*, σ. 16.

«Gusljar v Sobor» («Ο λυράρης στο πανηγύρι»), «Ohrid» («Αχρίδα»), «Žalba» («Πόνος»), «Son» («Όνειρο»), «Mladi godini» («Χρόνια νεότητας»), «Na čuždina» («Στην ξενιτιά»), «Glas» («Φωνή»), «Doba» («Εποχή») και άλλα²⁴.

Στα κείμενα του Žinzifon αποτυπώνονται εικόνες σλαβοβουλγαρικής ταυτότητας για την Μακεδονία, που απηχούν το πνεύμα του εθνικού ρομαντισμού και τις ιδέες του ρωσικού σλαβόφιλου περιβάλλοντος, η επίδραση του οποίου είναι δικαιολογημένη λόγω των σπουδών και της μόνιμης διαμονής του στη Μόσχα. Επιπλέον, στο ποιητικό του έργο είναι εμφανείς οι επιρροές από τη σλαβική ρωσική και ουκρανική γραμματεία²⁵.

Ένα ενδεικτικό έργο, ως προς την επίδραση της ρωσικής σλαβοφιλίας και της σλαβικής γραμματείας, είναι ο τόμος-ανθολογία με τον τίτλο «Novobalgarska Sbirka» («Νεοβουλγαρική Συλλογή») που ο Žinzifon δημοσίευσε το 1863 στη Μόσχα. Στον τόμο αυτό, μαζί με τη συλλογή δικών του ποιημάτων (τίτλος συλλογής «Νεοβουλγαρική Λύρα»), ανθολογεί και ποιητικά έργα της σλαβικής γραμματείας που ο ίδιος δοκίμασε να μεταφράσει από τα αρχαία ρωσικά, τα τσεχικά και ουκρανικά στην υπό διαμόρφωση τότε νέα βουλγαρική γραπτή γλώσσα²⁶. Στο εξώφυλλο του τόμου παρατίθεται ένα απόσπασμα για τη βουλγαρική γλώσσα από τη *Σλαβιανοβουλγαρική Ιστορία* (1762) του Παΐσιου Χιλανδαρέσκι (μοναχού στην ιερά μονή Χιλανδαρίου του Αγ. Όρους), κείμενο που ήδη είχε αρχίσει να θεωρείται ως η απαρχή της “βουλγαρικής εθνικής αναγέννησης”²⁷.

Στο απόσπασμα ο Παΐσιος προτρέπει το βουλγαρικό λαό να μιλά και να σπουδάζει τη γλώσσα του γένους του με τα παρακάτω λόγια: «...ω ασύλλογιστε λαέ,

²⁴ *Bratski Trud (Αδελφικό Έργο)*, 4, Moskva 1862. Για μία σύντομη λογοτεχνική ανάλυση αυτών των ποιημάτων, βλ. B. Penev, *ό.π.*, σ. 487-503.

²⁵ Για τις επιρροές Ρώσων ρομαντικών ποιητών, όπως ο Αλέξανδρος Πούσκιν, και Ουκρανών, όπως ο Τάρας Σεβτσένκο, βλ. *Iv. Dorovski, Vozdejstvoto na ruskata i ukrajnskata kniževnost vrz tvoreštvo na Rajko Žinzifon (Η επιρροή της ρωσικής και ουκρανικής λογοτεχνίας στο έργο του Ράικο Ζινζίφοβ)*, MANU, Skopje 2002.

²⁶ Ο πλήρης τίτλος του έργου είναι: *Novobalgarska Sbirka (Νεοβουλγαρική Συλλογή). Slovo za polkāt Igorev, prevod ot staroruskij jazik (Ιστορία της εκστρατείας του Ίγκορ, μετάφραση από την αρχαία ρωσική γλώσσα) - Kraledivorska rākopis, prevod ot češkij jazik (Χειρόγραφο της βασιλικής αυλής, μετάφραση από την τσεχική γλώσσα) - Gusljar Tarasa Ševčenka, prevod ot malo-russkoe narečie (Ο λυράρης του Τάρας Σεβτσένκο, μετάφραση από το μικρορωσικό (δηλαδή ουκρανικό) ιδίωμα) - Novobalgarska gusla (Νεοβουλγαρική λύρα)*, knigořečatnicata na Bexmeteva (Τυπογραφείο των Μπεχμέτεφ), Moskva 1863.

²⁷ Για τη θέση της *Σλαβιανοβουλγαρικής Ιστορίας* του Παΐσιου στη “βουλγαρική εθνική αναγέννηση”, βλ. ενδεικτικά: S. Radev, *ό.π.*, σ. 86-97. Δ. Α. Πετρόπουλος, *Πνευματικές σχέσεις Ελλήνων και Βουλγάρων τον 19^ο αιώνα*, Εταιρεία Θρακικών Μελετών (αριθ. 28), Αθήναι 1954, σ. 4-7. Ch. A. Moser, *ό.π.*, σ. 40-43. M. V. Pundeff, *ό.π.*, σ. 12- 16. N. Genčev, *ό.π.*, σ. 86-92.

γιατί ντρέπεσαι να ονομάζεις Βούλγαρος και δε διαβάζεις και δεν ομιλείς στη γλώσσα σου...γνώρισε το γένος σου και μάθε τη γλώσσα σου...». Το επιλεγμένο παράθεμα από το έργο του Παΐσιου επιβεβαιώνει ότι η καλλιέργεια της νέας βουλγαρικής γλώσσας ως γραπτής γλώσσας αποτελούσε κύριο αίτημα του αναδυόμενου βουλγαρικού εθνικού κινήματος, το οποίο ενστερνίζεται και ο Žinzifon ακολουθώντας το παράδειγμα του δάσκαλου του D. Miladinov. Άλλωστε, είναι γνωστό ότι η ύπαρξη κοινής γλώσσας, μαζί με τη συλλογική μνήμη κοινού παρελθόντος, είναι από τους βασικούς συνεκτικούς δεσμούς που η εθνοπολιτισμική κοινότητα ανακαλύπτει, όταν ξεκινά η πορεία της εθνικής της αφύπνισης.

Ανάμεσα στα μεταφρασμένα έργα της «Νεοβουλγαρικής Συλλογής» συμπεριλαμβάνεται και το δημοφιλές στη Ρωσία μεσαιωνικό επικό πολύστιχο (700 στίχοι) ποίημα με τίτλο «Αφήγηση της εκστρατείας του Ίγκορ», το οποίο ο Žinzifon θεωρούσε αξιόλογο κείμενο της αρχαίας ανατολικής σλαβικής γραμματείας²⁸. Η πεποίθηση ότι οι Σλαβοβούλγαροι ομογενείς του έπρεπε να γνωρίσουν τα σημαντικά κείμενα της σλαβικής γραμματείας, επειδή είναι έργα που ανήκουν στην κοινή πολιτιστική κληρονομιά των Σλάβων, ήταν προφανώς ο λόγος που ώθησε τον νεαρό φοιτητή να τολμήσει το δύσκολο εγχείρημα της μετάφρασης του αρχαίου σλαβικού έπους σε μία υπό διαμόρφωση νεόκοπη εθνική σλαβική γλώσσα που ακόμα δεν είχε ενοποιήσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των τοπικών προφορικών διαλέκτων και ιδιωμάτων. Για αυτό το λόγο, στο εισαγωγικό σημείωμα του μεταφρασμένου ποιήματος ο Žinzifon δηλώνει ότι η γλώσσα της μετάφρασης είναι η βουλγαρική και διασαφηνίζει σε ποιες περιοχές και από ποιους ομιλείται η βουλγαρική γλώσσα, συμμετέχοντας στη συζήτηση για το γλωσσικό ζήτημα που είχε ανοίξει από τους

²⁸ Η «αφήγηση της εκστρατείας του Ίγκορ» είναι ένα ανώνυμο μεσαιωνικό επικό ποίημα, γραμμένο σε αρχαία ανατολική σλαβική γλώσσα, που τοποθετείται χρονολογικά στα τέλη του 12^{ου} αιώνα. Το θέμα του αναφέρεται στην εκστρατεία του πρίγκιπα Ίγκορ (γιου του Ρώσου ηγεμόνα Σβιατοσλάβου) εναντίον της φυλής των Κουμάνων (Πολοβτσοί κατά τις ρωσικές πηγές) στην περιοχή του Δον ποταμού το 1185. Το ποίημα ενέπνευσε το λιμπρέτο της όπερας «Πρίγκιπας Ίγκορ» (πρώτη παράσταση στην Αγία Πετρούπολη το 1890) του μουσικοσυνθέτη Αλ. Μποροντίν. Βλ. M. Bulahov, *Slobo o polku Igoreve v literature, iskusstve, nauke (Η αφήγηση για την εκστρατεία του Ίγκορ στη λογοτεχνία, την τέχνη και την επιστήμη)*, Universitskoe Minsk (Πανεπιστήμιο του Μινσκ), 1989. Για την πρώτη μετάφραση του έργου στα αγγλικά, βλ. *The tale of the Arnament of Igor. A.D. 1185. A Russian historical epic*, μετάφραση και σχόλια L. A. Magnus, Oxford University Press, 1915 (το βιβλίο είναι αναρτημένο στην διαδικτυακή ιστοσελίδα <http://www.archive.org/stream/taleofarmamentof00magnuoft#page/120/mode/2up-τελευταία> ανάγνωση 13-12-2011). Το κείμενο έχει εκδοθεί και στα ελληνικά. Βλ. *Η αφήγηση της εκστρατείας του Ίγκορ*, απόδοση (με εισαγωγή και σχόλια) Μ. Αλεξανδρόπουλος, Κέδρος, Αθήνα 1976.

Βούλγαρους λόγιους της διασποράς. Έτσι, ο νεαρός Βούλγαρος μακεδονικής καταγωγής φοιτητής σημειώνει: «...ως βουλγαρική γλώσσα θεωρούμε εκείνη τη γλώσσα που ομιλούν σ' ολόκληρη τη Μακεδονία, Θράκη και Βουλγαρία...γιατί δεν υπάρχουν ούτε Μακεδόνες ούτε Θράκες ως χωριστοί λαοί, υπάρχουν μόνο Σλαβιανο-Βούλγαροι, που ζουν στις παραπάνω αναφερόμενες περιοχές, τα ονόματα των οποίων μπορεί να έχουν δικαίωμα στη γεωγραφία, όχι όμως στην εθνότητα. Εν κατακλείδι, υποστηρίζουμε ότι υπάρχει ένας ενιαίος λαός, ο βουλγαρικός και μία γλώσσα, η βουλγαρική, η οποία, όπως και άλλες γλώσσες, αποτελείται από διαλέκτους...»²⁹.

Η εικόνα της σλαβοβουλγαρικής ταυτότητας για τη Μακεδονία και τους κατοίκους της αποτυπώνεται και σ' ένα άλλο σημαντικό κείμενο του Žinzifon. Πρόκειται για το ποιητικό του έργο με τον τίτλο «Gusljar v Sobot» («Ο Λυράρης στο Πανηγύρι»), που είχε δημοσιεύσει το 1862 στο 4^ο τεύχος του περιοδικού «Bratski Trud» («Αδελφικό Έργο») ³⁰. Στο ποίημα, το οποίο έχει γνωρίσματα δημοτικού τραγουδιού, παρουσιάζεται ένας λαϊκός μουσικός να άδει σε υπαίθριο μακεδονικό πανηγύρι και να αφυπνίζει με τα τραγούδια του τα σλαβοβουλγαρικά αισθήματα των πανηγυριστών. Εκφράζοντας, λοιπόν, τη λαϊκή συλλογική συνείδηση, αρχικά απευθύνεται με μένος προς τους Έλληνες και δηλώνει ότι μέχρι τώρα αυτοί δεν κατόρθωσαν να εξελληνίσουν το βουλγαρικό λαό. «...Ω, Έλληνες, Έλληνες, ακούστε μας/ακούστε τη εθνική φωνή μας!/γνωρίζουμε, καταλαβαίνουμε/τον αισχρό σκοπό που εσείς κρύβετε./Εως τώρα δεν μας εξελληνίσατε...»³¹. Στη συνέχεια, διατυπώνει τη βεβαιότητα ότι στη Μακεδονία ζουν Βούλγαροι: «...για την εθνικότητα και τη δικαιοσύνη /για την πατρίδα και τη μητρική γλώσσα.../η Αχρίδα και το Τύρνοβο ήδη ύψωσαν φωνή./Μακεδονία, θαυμαστή χώρα,/αυτή δε θα γίνει ελληνική!/δάση και βουνά, και όρη /κάθε πέτρα αυτής της χώρας,/τα πουλιά και τα ψάρια στον ποταμό Βαρδάρη (εννοεί τον Αξιό)/,οι ζωντανοί και οι νεκροί θα εγερθούν και θα φωνάξουν/σ' ολόκληρη την Ευρώπη, σ' ολόκληρο τον κόσμο:/Εγώ Βουλγάρη είμαι, εγώ Βούλγαρος είμαι, / Βούλγαροι ζουν σ' αυτήν τη χώρα.../»³².

Μετά από την παραπάνω πατριωτική έξαρση του λαϊκού τραγουδιστή, μία κοπέλα που συμμετέχει στο πανηγύρι, δηλώνει με υπερηφάνεια τη σλαβοβουλγαρική

²⁹ *Novobălgarska Sbirka (Νεοβουλγαρική Συλλογή)*, σ. 15. Βλ. επίσης Rajko Žinzifon, *Săčinenija*, σ. 169 και R. Žinzifon, *Publicistika*, t. 1, σ. 235.

³⁰ *Bratski Trud*, 4 (Moskva 1862), σ. 11-20. Για το πλήρες κείμενο του ποιήματος, βλ. επίσης Rajko Žinzifon, *Săčinenija*, σ. 40-53.

³¹ Rajko Žinzifon, *ό.π.*, σ. 48-49.

³² *Ο.π.*, σ. 49.

ταυτότητα της ίδιας, της οικογένειάς της, ακόμα και του αγαπημένου της. Διαβάζουμε: “Εγώ είμαι Βουλγαροπούλα/, το όνομα μου είναι Μιλκάνα, /εγώ είμαι καθαρή Σλάβα/στη Βουλγαρία γεννημένη/από βουλγαρική γενιά.../η μητέρα μου είναι Βουλγάρα/κόρη καθαρού Βούλγαρου.../αγαπώ Βούλγαρο.../και θα τον παντρευτώ/ο Έλληνας για μένα είναι εχθρός/ενώ ο Βούλγαρος φίλος...”³³. Τέλος, αφού προηγηθεί ανάλογη έκφραση εθνικής ταυτότητας και από έναν νεαρό Βούλγαρο, σύσσωμοι οι πανηγυριστές δηλώνουν ότι «είμαστε Σλάβοι όπως οι Μοσχοβίτες/οι Σέρβοι, οι Τσέχοι και οι Πολωνοί,/οι Μαυροβούνιοι, οι Ερζεγοβίνιοι/οι Κροάτες και οι Βόσνιοι» και, πίνοντας κόκκινο κρασί, τραγουδούν το κάλεσμα για εθνική ελευθερία στην «Άνω και Κάτω Βουλγαρία, από το Βαρδάρη έως το Δούναβη»³⁴.

Ο Žinzifon σκιαγραφεί για τη Μακεδονία την εικόνα της σλαβικής χώρας που αποτελεί τμήμα της βουλγαρικής «πατρίδας», της «μητέρας Βουλγαρίας», και στο Πανσλαβιστικό Συνέδριο του 1867 στη Μόσχα, όπου εκφώνησε έναν πύρινο λόγο, προκαλώντας μεγάλη συγκίνηση στο ακροατήριο με την απαγγελία στίχων από το παραπάνω αναφερθέν ποίημά του «Gusljar v Sobor» («Ο λυράρης στο πανηγύρι»)³⁵. Στο λόγο αυτό, όμως, παρατηρούμε ότι συνθέτει την εικόνα της Μακεδονίας εμπλουτισμένη μ’ ένα σημαντικό στοιχείο που αφορά το ρόλο της στην ιστορία και τον πολιτισμό των σλαβικών λαών. Ο Žinzifon, ο οποίος εμφανίστηκε στο Συνέδριο να ομιλεί «εκ μέρους της σλαβικής κοινότητας ή του λαού, γνωστού ως Βούλγαροι, που κατοικεί σ’ ένα μεγάλο τμήμα της Βαλκανικής χερσονήσου», αφού πρώτα ζήτησε την αλληλεγγύη των σλαβικών λαών για το βουλγαρικό εθνικό αγώνα, υπενθύμισε τη συμβολή της Μακεδονίας ως προς τη γένεση του σλαβικού πολιτισμού, λέγοντας: «δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι Σλάβοι διαφωτιστές μας και δημιουργοί της σλαβικής γραφής, οι Άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος, γεννήθηκαν στη Βουλγαρία ή-πράγμα που είναι το ίδιο-στη Σλαβική Μακεδονία...»³⁶.

Η Μακεδονία, επομένως, όχι μόνο παρουσιάζεται ως σλαβική χώρα που ταυτίζεται με τη Βουλγαρία, αλλά και θεωρείται ως η κοιτίδα του αρχαίου σλαβικού πολιτισμού, του κοινού πολιτισμού όλων των Σλάβων, αφού είναι η γενέτειρα των «Σλάβων» διαφωτιστών Κύριλλου και Μεθοδίου, των δημιουργών της σλαβικής

³³ *Ο.π.*, σ. 50.

³⁴ *Ο.π.*, σ. 52-53.

³⁵ Για το κείμενο του λόγου, βλ. *Ο.π.*, σ. 380-383. Για την απήχηση του λόγου στο κοινό του Πανσλαβιστικού Συνεδρίου που έγινε στη Μόσχα το 1866, βλ. S. Radev, *ό.π.*, σ. 135-137 και M. G. Smoljaninova, *ό.π.*, σ. 24-25.

³⁶ Rajko Žinzifon, *Săčinenija*, σ. 380.

γραφής. Η ίδια εικόνα για τη συμβολή της σλαβικής Μακεδονίας στην ιστορία των σλαβικών λαών σκιαγραφείται και σ' ένα άλλο κείμενό του, που είχε δημοσιεύσει με αφορμή τον εορτασμό της επετείου των χιλίων χρόνων από την επινοήση του αλφάβητου του Κυρίλλου και Μεθοδίου³⁷.

Επισημαίνουμε ότι η εικόνα της Μακεδονίας ως χώρας-κοιτίδας του σλαβοβουλγαρικού πολιτισμού σχηματίζεται από τη μνήμη της αφυπνιζόμενης εθνοπολιτισμικής ομάδας, η οποία, στην προσπάθειά της να διεκδικήσει μία περιοχή ως τμήμα του εδάφους της “πατρίδας”, ανακαλύπτει την ύπαρξη κοινού παρελθόντος, επινοώντας ιστορικά δικαιώματα στο χώρο. Πρόκειται, δηλαδή, για εικόνα-αναπαράσταση μνήμης αποτυπωμένη στον πατριωτικό λόγο των εγγραμμάτων που χρησιμοποιούν την ιστορία για να αφυπνίσουν την εθνική συνείδηση των ομογενών, αλλά και για να πείσουν τους άλλους για τη νομιμότητα των εθνικών αιτημάτων. Τα ποιήματα του Žinzifon γίνονται φορείς τέτοιων εικόνων ιστορικής μνήμης που εκφράζουν τα εθνικά αισθήματα του ατόμου ως μέλους της ομάδας, αλλά και απευθύνονται στο συγκινησιακό των αναγνωστών. Έτσι, στο ποίημα «Ohrid» («Αχρίδα»), το ποιητικό υποκείμενο υπογραμμίζει τη συμβολή της μακεδονικής πόλης Αχρίδας στην ιστορία της σλαβοβουλγαρικής γραμματείας, μνημονεύοντας τον Κλήμη ως συνεργάτη των Κυρίλλου και Μεθοδίου, ενώ στο ποίημα «Son» («Όνειρο») θυμάται την πρωτεύουσα του πρώτου βουλγαρικού κράτους Πρεσλάβα, την έδρα του Βούλγαρου Τσάρου Συμεών και ονειρεύεται οι ένδοξες στιγμές του παρελθόντος να αναβιώσουν στο μέλλον³⁸.

Μία χαρακτηριστική εικόνα ιστορικής μνήμης για το σλαβοβουλγαρικό παρελθόν της Μακεδονίας αποτυπώνεται και στο δημοφιλές έργο «Kǎrnava Košula» («Ματωμένο Υποκάμισο»), εκτενή ποιητική σύνθεση που ο Žinzifon δημοσίευσε το 1870 στη Βραΐλα (σήμερα στη Ρουμανία) όπου υπήρχε ισχυρή βουλγαρική παροικία της διασποράς με σημαντική εθνική δράση³⁹. Φαίνεται ότι πηγή έμπνευσης για τη σύνθεση του έργου υπήρξε το πραγματικό περιστατικό του θανάτου ενός νεαρού

³⁷ Με το κείμενο αυτό διακηρύττει ότι ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος, οι οποίοι “ανήκουν εξίσου σ’ όλους τους Σλάβους-στους δυτικούς, τους νότιους και τους ανατολικούς”, γεννήθηκαν στη “σλαβική Μακεδονία”, μεγάλωσαν ανάμεσα στους “εκεί Σλάβους” και μιλούσαν τη δική τους γλώσσα. Βλ. *ό.π.*, σ. 217-218.

³⁸ Βλ. *Ο.π.*, σ. 54-58 (το ποίημα «Son») και σ. 59-64 (το ποίημα «Ohrid»).

³⁹ Για το κείμενο του ποιήματος, βλ. Rajko Žinzifon, *Kǎrnava Košula. Prikazska iz sǎvremenijt bǎlgarskij život (Ματωμένο υποκάμισο. Αφήγηση από τη σύγχρονη βουλγαρική ζωή)*, Braila 1870 και Rajko Žinzifon, *Sǎčinenija*, σ. 94-121. Για τη λογοτεχνική ανάλυση του ποιήματος, βλ. B. Penev, *ό.π.*, σ. 504-510.

Βούλγαρου από τους Τούρκους, που συνέβη το 1857 στην πόλη Περλεπέ, στην οποία, όπως γνωρίζουμε, είχε ζήσει τα παιδικά του χρόνια ο Žinzifon⁴⁰. Η ιστορία της ποιητικής αφήγησης διαδραματίζεται στο Περλεπέ και έχει ως κεντρική μορφή την τραγική μητέρα του σκοτωμένου νεαρού, που περιφέρεται στην πόλη απαρηγόρητη από τον πόνο και θρηνεί σπαρακτικά, έχοντας πάντα μαζί της ως ενθύμιο το ματωμένο πουκάμισο του γιου της. Στην αρχή της αφήγησης, το ποιητικό υποκείμενο μνημονεύει το μεσαιωνικό Σλάβο ηγεμόνα του Περλεπέ Κράλη Μάρκο-έζησε τον 14^ο αιώνα- τον οποίο παρουσιάζει να υπερασπίζεται με γενναιότητα «τη βουλγαρική χώρα και το γένος του»⁴¹. Πρόκειται για αναπαράσταση μίας φωτεινής εικόνας μνήμης για το «ένδοξο» παρελθόν του Περλεπέ, η οποία λειτουργεί ως κάλεσμα για αγώνα στο μέλλον και έρχεται σε αντιπαράθεση με το σκοτεινό παρόν της υποταγής και δουλείας στον Τούρκο κατακτητή, που βιώνουν οι ομογενείς του Žinzifon.

Εξετάζοντας τα κείμενα του Žinzifon, διαπιστώνουμε ότι παράλληλα με τις εικόνες ιστορικής μνήμης για ένδοξες στιγμές του παρελθόντος αποτυπώνονται και εικόνες για το παρόν που εκφράζουν τα αρνητικά αισθήματα της ομάδας όσον αφορά την πολιτική κυριαρχία των Τούρκων, αλλά κυρίως την πολιτιστική ηγεμονία των Ελλήνων, η οποία θεωρείται ότι έχει επιβληθεί μέσω του Ελληνορθόδοξου Οικουμενικού Πατριαρχείου. Για αυτό, οι Έλληνες παρουσιάζονται ως οι «εχθροί» που εμποδίζουν την αυτόνομη ύπαρξη της σλαβοβουλγαρικής εθνοπολιτισμικής ομάδας. Υπενθυμίζουμε ότι ήδη με το ποίημα “Ο Λυράρης στο Πανηγύρι”, τους σχετικούς στίχους του οποίου έχουμε ήδη καταγράψει, καταλογίζεται στους Έλληνες η πρόθεση του εξελληνισμού των Σλαβοβουλγάρων. Επιπλέον, σ’ άλλα κείμενα ο Žinzifon αποδίδει στους Έλληνες την ευθύνη για το γεγονός ότι οι ομογενείς του όχι μόνο δεν σπουδάζουν τη γλώσσα τους, αλλά και ντρέπονται να την ομιλούν.

Έτσι, ο Žinzifon διατείνεται ότι οι Σλαβοβούλγαροι κινδυνεύουν να ξεχάσουν την «ιερή» γλώσσα των προγόνων τους, επειδή οι «φθονεροί και υπεροπτικοί Έλληνες» δεν αποδέχονται τη χρήση της βουλγαρικής γλώσσας στα σχολεία και την εκκλησία⁴². Επιπλέον, σε μία επιστολή του προς τη ρωσική εφημερίδα «Den» («Ημέρα»)⁴³ παρουσιάζει τους Έλληνες ως εχθρούς των Βουλγάρων και των Σλάβων: “...Οι Έλληνες είναι για τους ορθόδοξους Σλαβοβουλγάρους ό,τι είναι οι Γερμανοί για

⁴⁰ M. G. Smoljanova, *ό.π.*, σ. 26-27.

⁴¹ Rajko Žinzifon, *Săčinenija*, σ. 94.

⁴² *Ό.π.*, σ. 217-218.

⁴³ Για το κείμενο της επιστολής, βλ. *Ό.π.*, σ. 177-183.

τους υπόλοιπους Σλάβους. Ο Έλληνας εμπόδισε και εμποδίζει τόσο την πολιτική και πνευματική εξέλιξη των Σλαβοβουλγάρων, όπως είναι φανερό ότι ο Γερμανός εμποδίζει τους άλλους Σλάβους...Ο Έλληνας δεν υποχωρεί ούτε ένα βήμα από την αρχαία πεποίθησή του: πας μη Έλλην βάρβαρος. Αυτό παραμένει άποψη και του σύγχρονου Έλληνα! Ο Έλληνας όχι μόνο απεχθάνεται το Σλάβο, αλλά φροντίζει να καταστρέψει ολοκληρωτικά κάθε σλαβικό στοιχείο...»⁴⁴. Βέβαια, το απόσπασμα απηχεί τη φοβία των Ρώσων Σλαβόφιλων απέναντι στη Δύση και σε κάθε μη σλαβικό, αφού οι Έλληνες, ως μη Σλάβοι, παραλληλίζονται με τους επίσης μη Σλάβους Γερμανούς.

Ο Ζίνζιφον επίσης πληροφορεί το ρωσικό κοινό ότι είναι σφάλμα να πιστεύουν ότι η Μακεδονία αποτελεί από εθνογραφική άποψη μία «καθαρά ελληνική χώρα», υπογραμμίζοντας ότι «είναι μία από τις σλαβικές χώρες που βρίσκονται υπό τουρκική εξουσία και στην οποία ο σλαβικός πληθυσμός υπερτερεί αριθμητικά σε σχέση με τις άλλες μη σλαβικές ομάδες», αφού, όπως διατείνεται, «το ήμισυ του πληθυσμού το αποτελούν Βούλγαροι»⁴⁵. Υποστηρίζει ακόμα ότι οι Φαναριώτες εμποδίζουν τη βουλγαρική εθνική αφύπνιση των Σλάβων της Μακεδονίας και παραδέχεται με λύπη ότι «στη Μακεδονία υπάρχουν ακόμα περιοχές που οι κάτοικοι δεν γνωρίζουν το σλαβικό αλφάβητο και χωρίς να ξέρουν ούτε μια ελληνική λέξη γράφουν στα βουλγαρικά με ελληνικά γράμματα»⁴⁶.

Διαπιστώνουμε, επομένως, ότι τα κείμενα του Ζίνζιφον μεταφέρουν εικόνες σλαβοβουλγαρικής ταυτότητας για τους κατοίκους της Μακεδονίας, τη γλώσσα και την ιστορία τους, αλλά και εκφράζουν αρνητική διάθεση απέναντι στους Έλληνες, γιατί γράφονται την περίοδο κατά την οποία εντείνεται η σύγκρουση του βουλγαρικού εθνικού κινήματος με το Φανάρι, λόγω του ότι το Πατριαρχείο δεν αποδέχεται τις διεκδικήσεις των Βουλγάρων για αυτόνομη εκπαιδευτική και εκκλησιαστική ζωή στη δική τους γλώσσα. Καθώς η σύγκρουση κορυφώνεται από την άρνηση της ελληνικής πλευράς να αναγνωρίσει τη νομιμότητα της χωριστής Βουλγαρικής Εκκλησίας, της Εξαρχίας, που το 1870 συστάθηκε με ρωσική επέμβαση στην Πύλη, παρατηρούμε ότι προβάλλονται πιο έντονα εικόνες δυσαρέσκειας, απέχθειας ακόμα και μίσους προς τους Έλληνες.

⁴⁴ Ο.π., σ. 178.

⁴⁵ Η πληροφορία αυτή δίνεται στο κείμενό του «Σημειώσεις ενός περιηγητή στη Μακεδονία», που δημοσίευσε όταν επέστρεψε στη Μόσχα από το ταξίδι του στη Μακεδονία το 1866. Βλ. Ο.π., σ. 254.

⁴⁶ Ο.π., σ. 288.

Με τα κείμενά του ο Žinzifon προσπαθεί να καλλιεργήσει εθνικά αισθήματα στους ομογενείς του, να δηλώσει τη σλαβοβουλγαρική ταυτότητα της πατρίδας του, της Μακεδονίας, να κερδίσει την αλληλεγγύη των σλαβικών λαών- ιδιαίτερα του ρωσικού λαού- για τη βουλγαρική εθνική υπόθεση, αλλά και να πληροφορήσει τη ρωσική κοινή γνώμη για τη βουλγαρική γραμματεία⁴⁷. Όσον αφορά το ποιητικό του έργο, θεωρείται ότι εκφράζει το ρομαντισμό, ενώ είναι εμφανείς και οι επιρροές από το δημοτικό τραγούδι⁴⁸. Η ποίησή του συγκινεί για το γνήσιο λυρισμό, διακρίνεται από βαθιά μελαγχολική διάθεση και εκφράζει τη νοσταλγία για τη Μακεδονία και τη θλίψη του μοναχικού βίου στην ξενιτιά, μακριά από την πατρίδα και την οικογένεια, συναισθήματα που βίωνε μόνος του ο ίδιος, αλλά και μοιραζόταν με τους συμπατριώτες του στη Ρωσία.

Τα κείμενά του Žinzifon ανήκουν στον πατριωτικό λόγο που εκφέρουν οι εγγράμματοι της αφυπνιζόμενης εθνοπολιτισμικής ομάδας, για να υπερασπισθούν το δικαίωμα της εθνικής διαφορετικότητας. Από τους κόλπους αυτών των εγγραμμάτων, οι περισσότεροι από τους οποίους είχαν δεχτεί την επίδραση της ρωσικής σλαβοφιλίας, σχηματίζεται το 1869 στην εμπορική βουλγαρική παροικία της Βραΐλας ο «Βουλγαρικός Λογοτεχνικός Όμιλος», ο οποίος θα έχει καθοριστική συμβολή στη διαμόρφωση της νέας βουλγαρικής γλώσσας, την ανάπτυξη εθνικής γραμματείας και ιστοριογραφίας, καθώς και την ενίσχυση της βουλγαρικής παιδείας με ίδρυση σχολείων και έκδοση βιβλίων, εφημερίδων και περιοδικών⁴⁹. Ο Žinzifon, έχοντας ενταχθεί στο «Βουλγαρικό Λογοτεχνικό Όμιλο» από το 1870, υπηρετεί με ρομαντική αφοσίωση, μέσω του έργου του, τη βουλγαρική εθνική υπόθεση από τη Μόσχα όπου θα τον βρει πρόωρα ο θάνατος το 1877, λίγο πριν τον ρωσοτουρκικό πόλεμο που θα οδηγήσει στη σύσταση αυτόνομου βουλγαρικού κράτους⁵⁰.

⁴⁷ Στο άρθρο με τον τίτλο «Βουλγαρική Λογοτεχνία» ο Žinzifon είναι ο πρώτος που επιχειρεί να σκιαγραφήσει συνοπτικά την ιστορία της νεότερη βουλγαρικής λογοτεχνίας, ορίζοντας ως αρχή της τη Σλαβιανοβουλγαρική Ιστορία του Παΐσιου. Γράφει επίσης και άλλα κείμενα με θέμα τους σύγχρονους του Βούλγαρους ποιητές. Βλ. M. G. Smoljaninova, *ό.π.*, σ. 31-33.

⁴⁸ Θεωρείται ως ποιητής του βουλγαρικού ρομαντισμού. Βλ. Em. Georgiev, *ό.π.*, σ. 247-256.

⁴⁹ D. Lekov, *ό.π.*, 28-31(για τη σχέση του Žinzifon με το «Βουλγαρικό Λογοτεχνικό Όμιλο»).

⁵⁰ Για τις αναφορές του ρωσικού σλαβόφιλου τύπου στον πρόωρο θάνατό του, βλ. *Ό.π.*, σ. 32-33.

Anna Angelopoulou

*From Macedonia to Russia: images of slavo-bulgarian identity in writings by Rajko
Žinzifov (1839-1877)*

Summary

Rajko Žinzifov (1839-1877) was a Bulgarian National romantic poet and representative of journalism from Macedonia who spent most of his life in Moscow of the Russian Empire. He was born in 1839 in western Macedonian town Veles (today in FYROM) of the Ottoman Empire and he may have been of Vlach origin. His Bitola-descended father was a teacher of Greek language in Macedonian town Prilep. Žinzifov studied Greek in Prilep at his father's school. In 1856, at the age of sixteen, he was working as an assistant teacher at Prilep's school where he met D. Miladinov, an eminent figure of "slavo-bulgarian" revival in Macedonia, which was also teacher.

After teaching for a time with D. Miladinov in Macedonian towns Prilep and Kukush (today Kilkis in Greece), Žinzifov immigrated to Russia with the aid of Miladinov and under the sponsorship of Russian Slavophiles he continued his studies in Moscow where he graduated from the Faculty of History and Philology at the Moscow University in 1864. When he was a student, it changed his Greek birth name Ksenofon to the Bulgarian name Rajko (it is said that Miladinov had called him Rajko) under the influence of famous Bulgarian national leader Georgi Rakovski.

Žinzifov lived among the young intellectual Bulgarian diaspora in Moscow, he established close contact with the Slavophiles and wrote many articles for their press in Russia and for Bulgarian newspapers and magazines. During the period 1860-1862, along with L. Karavelov, K. Miladinov, V. Popovich, N. Bončev, etc., outstanding figures of Bulgarian national revival movement, he issued the *Brotherly Labour* (*Bratski Trud*) magazine where he published several of his poems. In 1863 he published his book entitled *New Bulgarian Collection* (*Novobălgarska Sbirka*) including own and translated poems. Among his translations was the first translation of ancient East Slavic text *The tale of Igor's Campaign*.

This paper sets out to examine and clarify some images of "slavo-bulgarian" identity which have been created by R. Žinzifov in his writings (poems and articles) which are considered to have contributed to the foundation and formation of Bulgarian National Revival (Renaissance) and Modern Bulgarian Literature.

Εικόνες «σλαβοβουλγαρικής» ταυτότητας στο έργο του Rajko Žinzifov (1839-1877)

Specifically, the paper mainly focuses on the images of Bulgarian consciousness for the Slavic population of his native Macedonia. According to his views, “Macedonia” was an ancient Slavic geographic area of the Bulgarian “fatherland” which is opposed to a separate ethnic or national term.